

ראשית חכמה יראת ה'

א.

ולתכלית התורה. כי האדם יש בו חלק הרע שמוטבע בו מלידתו כדכ' כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ותפקידו עלי אדמות לעקור מקרבו את חלק הרע, ויצר לב האדם הרע הזה הוא הדם הטמא שיש בו המושך אותו לרע, שכל עוד אינו מטהר את דמו אי אפשר לו להגיע לאהבת ה'. והיראה מטהרת את דמו של יהודי כמרומו במאחז"ל (נדה ט.). חרדה מסלקת הדמים, שיראת שמים מסלקת מיהודי את הדם הטמא שבו ורק אז הוא מסוגל להשיג אהבת ה'. וכמאמר מרן אדמו"ר בב"א זי"ע עה"פ אשה יראת ה', שהעצה לתאוות היא רק ע"י שמעורר יראת ה', כי היראה מוככת את הדם ואת החומר ותאוותיו.

ובזה מבואר מש"כ האוה"ח הק' בפסוק זה, דכוונת הכתוב היא על זה הדרך, לפי שיש ב' הדרגות שחפץ ה' מישראל לעשות, והם זו למעלה מזו, אחת היא היראה ולמעלה ממנה האהבה, ואמר להם שאינו מבקש מהם כי אם היראה. וטעם הדבר הוא לפי שהיראה תסובב אתכם ללכת בכל דרכיו וכו', ולא זו בלבד מגיעתו אלא עוד לו ולאהבה אותו, הרי שהיראה היא פתח ליכנס לשער האהבה. ולזה כשאמר הכתוב מה ה' שואל כי אם ליראה דקדק לומר ועתה, פי' מה שהוא שואל ליראה הוא עתה בזמן זה שאתה בא לישא עול האלקות, אבל אין זה תכלית מה שחפץ ממנו עשות אלא שזה יעמידנו בגדר האהבה, ע"כ. והיינו שהשער והכניסה לעבודת ה' הוא במדת היראה, ואז כשמשיג יראת ה' נפתח לו הדרך להשיג המדרגות העליונות, ללכת בכל דרכיו ועד ולאהבה אותו, שהיא התכלית של עבודת ה'. וכן כתב בספר חובות הלבבות (שער אהבת ה'), שלכן מקדים הרבה פעמים בספר משנה תורה זכר יראת א' על אהבתו כמו שכתב בפסוק זה, כי הוא השער הראשון לאהבת ה', ואי אפשר שיגיע האדם אליה אלא אחר שתקדם יראתו ופחדו מא'. וזה בי' דברי הוזה"ק, פקודא קדמאה דא יראת ה' פקודא תניינא דא אהבת ה', דהתחלת עבודת ה' הוא ביראת

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו וגו'. יש לבאר מה טעם פתח הכתוב ביראה, הרי אהבה היא מדרגה יותר גדולה מן היראה. ובעצם הענין מצינו מקומות שמשמע מהם שאהבה יותר גדולה, ויש שיראה יותר גדולה. הכא כתיב ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, וכן כתיב (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת ה' דמשמע שהראשית וההתחלה היא יראת ה', ובזוה"ק איתא פקודא קדמאה דא יראת ה' וכו' ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא, פקודא תנינא דא אהבת ה'. ובגמ' (שבת לא.) איתא שבשעה שמכניסין את האדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה וכו', ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא. ומאידך ידוע שאהבה יותר גדולה מן היראה, ובגמ' (סוטה לא.) גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה, וכן הרמב"ם מונה תחילה את מצות אהבת ה' ואח"כ יראת ה'. ובעשרת הדברות כתוב בתחלה אנכי ה'א הכולל כל מצוות עשה שענינם אהבה, והרי שאהבה קודמת. וכמו שמפרש הרמב"ן (שמות כ) הטעם שאחז"ל כי עשה דוחה לא תעשה, לפי שעשה הוא מתוך אהבה ושמירת הל"ת הוא מיראה, ולכן מצות עשה גדולה ממצות ל"ת שהאהבה גדולה מהיראה. ובפרשיות ק"ש מצינו רק אהבה ולא יראה, שבתחלה כתיב שמע ישראל ה"א ה' אחד ואהבת את ה"א בכל לבבך ובכל נפשך וגו', וכן בפרשת והיה אם שמוע כתיב לאהבה את ה"א ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ולא נזכר יראה.

ובי' הענין דאמנם אהבת ה' היא המדרגה הגדולה ביותר, שהיא התכלית העולה מכל התורה והמצוות, כדאיתא בספה"ק שכל התורה ותרי"ג מצוות תכליתם להביא את יהודי לאהבת ה' ולדבקה בו ית'. אבל ראשית חכמה יראת ה', יראת ה' היא ההתחלה והראשית ליהודי להגיע לעבודת ה'

אל התכלית, וההדבקה בתלמידי חכמים היא שביל להגיע לובו תדבק. ועל דרך זה יראת ה' היא השביל להגיע אל התכלית של אהבה ודביקות בהשי"ת.

ועד"ז איתא בעבודת ישראל (אבות פ"ג) שמפרש את הפסוק אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי, ע"פ מאמר הרב המגיד הגדול זי"ע בבי' דברי הלל לנכרי שביקש שילמדו כל התורה כולה על רגל אחת, מאי דסני עלך לחברך לא תעביד, שכל מה ששנאוי להתחברותך אל השי"ת אותו לא תעביד, זה הכלל של כל התורה, שכל פעולה שיהודי עושה עליו לחשוב האם זה יביא אותו לקרבת אלקים או ח"ו לריחוק ממנו ית'. ובזה מפרש הפ' אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי, אחת דבר אלקים היינו דבר אחד, שכל התורה והמצוות הן לכוונה ותכלית אחת, לדבקה בו ית', שתיים זו שמעתי, היינו מצוות עשה ומצוות לא-תעשה, שכל המצוות עשה מקרבות יהודי אל השי"ת, וכל מצוות לא תעשה הם איסורים על הדברים המרחיקים מהשי"ת ומונעות מיהודי לבל יתרחק ממנו ית', אבל הכל נכלל באחת דבר אלקים, שהכל מכוון לתכלית האחת של ובו תדבק. וזה ענין ראשית חכמה יראת ה', כי אמנם אהבת ה' היא המדרגה העליונה, שכל התורה והמצוות הם דרכים להגיע לקיים מצות ואהבת את ה"א ובו תדבק תכלית כל התורה, אבל ההתחלה והשביל להגיע לזה הוא ע"י יראת ה' שמטהרת את חלק הרע של הדם הטמא, שאז הוא ראוי לבוא אל התכלית לאהבה את ה' ולדבקה בו, ומשו"כ פקודא קדמאה דא יראת ה'. וע"כ הרמב"ם שמונה המצוות לפי סדר מעלתן הקדים תחלה מצות אהבת ה' שהיא מדרגה יותר גבוהה ואח"כ מונה מצות יראת ה'. אבל בפסוק ועתה ישראל נאמר סדר העבודה, בתחילה ליראה את ה' אלקיך שהוא פקודא קדמאה ואח"כ פקודא תנינא לאהבה אותו.

וי"ל עוד בזה ע"ד דאיתא שם בווה"ק, דעיקר יראת ה' היא יראת הרוממות, ואילו יראת העונש בעוה"ז ובעוה"ב תרין אילין לאו עיקרא דיראה אינון ושרשא דיליה. יראה דאיהי עיקרא היא רק למדחל ב"נ למאריה בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא

ה' וממנה מגיע לדרגות העילאיות של אהבת ה'. ועד"ז הוא מאמר הרה"ק המגיד הגדול ממזריץ' זי"ע, כדאי' בשמו בספה"ק קדושת לוי (בליקוטים) ואור תורה, שהאדם צריך להשתדל ולהתאמץ שתהיה יראת שמים על פניו ואז האהבה באה ממילא, שמחמת שזיכך א"ע להיות יראת ה' על פניו זוכה ג"כ לאהבת השי"ת. וזהו פי' ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, היינו שהיראה היא הפתח והשער ליהודי ליכנס לעבודת ה', ואז ע"י שמזדכך במדת היראה מגיע אל המדרגות העליונות של אהבת ה'.

והענין מדוע היראה היא השער לאהבת ה' כאמור, דהנה באמת יהודי הוא חלק אלו' ממעל, ויש בו השראת השכינה, וכדכתיב ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחד, ואהבת ה' היא בעצם הטבעיות של יהודי. שאם התורה צותה ואהבת את ה' אלקיך הרי שהטבעיות של יהודי היא שאוהב את השי"ת כיון שהוא חלק אלו' ממעל. רק יצר לב האדם רע מנעוריו הוא שמונע ממנו את אהבת ה', שמכניס הרע בנפשו והרע מסתיר לו ומונע ממנו לאהבה את ה'. ע"כ אין יהודי יכול להגיע לאהבת ה' כי אם ע"י היראה המזככת את החומר ומטהרת את רתיחת דמו, וכל זמן שהאדם הוא חומרי ומגושם ויש בו רתיחת הדם לתאוות אינו יכול להשיג דרגת אהבת ה', רק כשמזכך את החומר והדם ע"י היראה זוכה ממילא לאהבת ה' מכח שהוא חלק אלו' ממעל. וע"כ ראשית חכמה יראת ה', הדבר הראשון הוא יראת ה' המסלקת הדמים הטמאים שבאדם, ועי"ז מגיע לאהבת ה'.

והוא ע"ד שדרשו חז"ל עה"פ ובו תדבק, הדבק בתלמידי חכמים. והבאנו מה שכתבו גדולי המפרשים שאין כוונת חז"ל להוציא המצוה מפשרה להיות דבוק בהשי"ת, אכן איך אפשר להדבק בשכינה, הדרך היא ע"י הדבק בתלמידי חכמים, שע"י שמתדבק ליהודים הדבוקים בהשי"ת בכח תורתם ועבודתם, יוכל גם הוא להיות דבוק בה'. והיינו כי תכלית כל התורה והמצוות היא מצות אהבת ה' ומצות ובו תדבק, והכל דרכים ושבילים איך להגיע

ועל דרך זה יתבאר מאחז"ל במדרש (ב"ר כא, ו) על הנאמר באדם הראשון ועתה פן ישלח ידו, אמר ר' אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה, ועתה אין ועתה אלא תשובה, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה. והיינו שפסוק זה של מה ה"א שואל מעמך כי אם ליראה קאי על תשובה, שע"י יראה יכולים לשוב, וכמו שפירש"י כאן, אע"פ שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו'. וצ"ב מה ענינה של יראה לתשובה. וי"ל בזה ע"פ מאמר מרן ביסוד"ע זי"ע, שרע אי אפשר לעקור בשכליות, כי הרע הוא כח פעיל בדמו של אדם ואילו השכליות היא רק בשכל, ולכן אין אמצעי שכלי אפי' החזק ביותר מועיל לעקור את הרע. והעצה היחידה היא רק ע"י יראת ה', כאמור שיראה מטהרת את הדם ומטהרת את הבשר כמד"כ סמר מפחדך בשרי, ולכן היראה היא היסוד לתשובת האדם. ועד"מ לאדם שנתקלקל דמו ונחלה, שכאשר באים להבריאו צריך ראשית כל להבריאו את הדם ולהחזירו לתקונו, שלולא זאת לא יועילו כל התרופות והטיפולים, ורק אחרי שמרפאים את הדם ניתן להבריאו את הגוף. ולכך נכתב כאן בלשון ועתה, אין ועתה אלא תשובה, שהתשובה על החטאים היא רק ע"י מדת היראה המטהרת את הדם.

ועפ"ז יש לבאר המשך הפסוק ועתה ישראל מה ה"א שואל מעמך וגו' ללכת בכל דרכיו, שלכאורה יש להקשות בזה מדוע הפסיק בין ליראה את ה"א ובין לאהבה אותו בללכת בכל דרכיו, הרי יראה ואהבה בכל מקום הם נזכרים יחדיו ומדוע הפסיק ביניהם. אלא הבי' בזה כמש"כ האוה"ח הק' בפ' ללכת בכל דרכיו, דמכת מדת היראה הולך יהודי בכל דרכי השי"ת ואינו עובר מהם אפילו אחת מאלף. והיינו שע"י מדת היראה שהיא יסוד לכל התורה מגיע יהודי ללכת בכל דרכיו ועי"ז הוא מגיע לאהבה אותו, אך בלי ליראה את ה"א וללכת בכל דרכיו א"א להגיע לאהבה אותו, כי היראה מטהרת את רמ"ח אבריו, ורק אז הוא מסוגל להגיע לאהבת

דכל עלמין וכולא קמיה כלא חשיבין. והיינו שע"י שיהודי מרגיש בלבו גדלות הבורא מתוך כך בא ליראה אותו. והנה כבר כתב הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"ב ה"ב) שהדרך לאהבת ה' וליראתו היא ע"י שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב להשי"ת ונרתע ונפחד ממנו. ועפ"ז י"ל דהא בהא תליא, שכיון שמגיע ליראת ה' מפחד ה' ומהדר גאונו מתוך כך משיג גם אהבת ה'.

ועפ"ז מבואר מד"א בתקוני זוהר (תי' ט), בראשי"ת אותיות ירא שבת, שלכאורה מה שייכות ענין היראה בש"ק הרי הש"ק מדתה אהבה, וכמ"ש ולא נתנו ה' אלקינו לגויי הארצות וכו' כי לישראל עמך נתת באהבה, שהש"ק כולה אהבה ודבקות בה' וכמאה"כ ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, ואחז"ל (ב"ר יא, ט) כנסת ישראל יהיה בן זוגך, ומהו א"כ ענין ירא שבת. אלא הבי' הוא שיהודי בכניסתו לש"ק צריך להתחיל ביראת ה', אע"פ שקדושת השבת היא באתערותא דלעילא, אך כל זמן שהאדם הוא מגושם אינו יכול להשיג אור וקדושת השבת, ורק על ידי שמזכך את עצמו במדת היראה יכול להשיג אור ש"ק ומדת האהבה של ש"ק. וזהו פי' בראשית, ירא שבת, שראשית צריך להיות ירא שבת במדת היראה, ורק אח"כ יוכל להשיג כל מדרגות הש"ק. ויש לפרש בזה מאחז"ל (ירושלמי דמאי פ"ד מ"א) עם הארץ אימת שבת עליו, עם הארץ הוא זה ששקוע בארציות, אימת שבת עליו, שצריך להמשיך ע"ע מדת היראה לזכך את חומריו, שאז יוכל להשיג את הדרגות העילאיות של ש"ק.

וזהו ענין הימים הנוראים, דאיתא בספה"ק שכשם שלמעלה הם ימי דין וההנהגה היא במדת הגבורה שהיא מדת היראה, כך גם עבודתם של ישראל בימים אלו צריכה להיות במדת היראה. וזהו הלשון ימים נוראים שעבודת ה' בימים אלו היא במדת היראה. והיינו לפי שכשנכנסים לשנה החדשה צריך להתחיל ביראת ה' שפקודא קדמאה דא יראת ה', ועי"ז יוכל להיות מוסיף והולך ואור.

ה', וכדברי החובת הלבבות הנז' שהשער לאהבת ה' הוא יראת ה', כי אם אין לו יראת ה' אינו מסוגל בכלל להגיע למדרגה העליונה של אהבת ה'.

עו"ל הענין דללכת בכל דרכיו הוא הכנה והקדמה לאהבה אותו, כמו שדרשו חז"ל ע"ז הדבק במדותיו, מה הוא נקרא רחום אף אתה רחום, מה הוא נקרא חנון אף אתה חנון. וצדיקים אמרו שאהבת ישראל היא סגולה לעורר יהודי לאהבת ה', וכמו כן מי שאין לו אהבת ישראל אינו מסוגל להגיע לאהבת ה'. וזהו אומרו מה ה"א שואל מעמך וגו' ללכת בכל דרכיו, היינו שטהרת המדות היא הדרך לאהבה אותו.

ועפ"ז מיושבת השאלה איך אפשר לצוות על אהבת ה' שהרי אהבה היא דבר המסור ללב, אך ע"פ האמור שפיר יש מקום לצוות על אהבת ה', שיראת ה' המסלקת הדמים וטהרת המדות הם הדברים שמביאים יהודי לאהבת ה', ושייך לתבוע מיהודי מדוע אינו מקיים את המצוה של אהבת ה', כי יהודי מחוייב לעשות את הדברים הללו, ואז כבר יהיה מסוגל להגיע לאהבת ה' מכח שהוא חלק אלו' ממעל.

ב.

והנה בהמשך הפרשה כתיב כי אם שמור תשמרון וגו' לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו, ולא נאמר ליראה. ומשמע שאהבת ה' היא שמביאה יהודי ללכת בכל דרכיו. ואילו בפסוק מה ה"א שואל מעמך כתיב ליראה את ה"א ללכת בכל דרכיו, משמע שהיראה מביאה ללכת בכל דרכיו. וכמ"כ בענין הדביקות, דכאן בפסוק כי אם שמור תשמרון וגו' משמע שהאהבה מביאה לדביקות, ואילו לעיל בפרשה כתיב את ה' אלקיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק, ומשמע שהיראה מביאה לבו תדבק. ויש ללמוד מזה שהם ב' דרכים לעלות אל הקודש. יש דרך של דביקות בה' שיהודי מגיע אליה מתוך יראת ה', מתוך המדרגות הגבוהות של יראת ה', שיש בהן גבוה מעל גבוה, ויש דרך של ולדבקה

בו שיהודי מגיע לזה מתוך אהבת ה', שמתדבק בהשי"ת מגודל אהבה. וכן בטהרת המדות, יש דרך להגיע לזה מתוך יראה ויש מתוך אהבה. וזהו ענין ב' הפסוקים, שהתורה מלמדת בפסוק האחד את הדרך להגיע מתוך יראת ה' לטהרת המדות ולדביקות, והפסוק השני מלמד הדרך להשיג כל זאת ע"י אהבת ה' במדרגה יותר גבוהה.

ובזה יש לפרש מד"א בחז"ל (ר"ה י'): שנחלקו אם בניסן נברא העולם או בתשרי נברא העולם. דבניסן העבודה היא במדת אהבה, ובתשרי במדת היראה. ונחלקו אם העיקר הוא מדת אהבה, שע"י אהבה יכולים להגיע אל התכלית, או שהעיקר היא יראה. ובעבודת ישראל (פר' דברים) איתא בשם הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, שתקופת חודש ניסן היא כנגד השם הק' אדנ"י, מר"ח ניסן עד עשור לחודש הם עשרה ימים כנגד אות י', וארבעת ימי ביקור קרבן פסח כנגד אות ד', ומיום הראשון של פסח ועד שבועות הם חמשים יום כנגד אות נ', וחג השבועות הוא כנגד אות א'. ומוסיף ע"ז הרה"ק מקו"ניץ זי"ע שעד"ז י"ל גם בנוגע לתקופת חודש תשרי המתחלת לאחר תקופת החורבן ממחרת תשעה באב. מעשירי באב עד ראש השנה יש חמשים יום כנגד אות נ', ועשרת ימי תשובה הם כנגד אות י', ארבעה ימים שבין יוהכ"פ לסוכות כנגד אות ד', ויום א' דסוכות שעליו נאמר ולקחתם לכם ביום הראשון הוא כנגד אות א'. והיינו שהם ב' תקופות של עבודה, האחת מר"ח ניסן עד שבועות במדת אהבה, והשנית ממחרת ת"ב עד ולקחתם לכם ביום הראשון במדת היראה. עבודת הימים הק' האלו היא לקבל על עצמו אדנותו ית', שזהו ענין שם אדנ"י, מה שיהודי מקבל על עצמו מלכותו ית', וזה ישנו מכח אהבה מתוך שיהודי מגיע לאהבת ה' הראויה, וישנו מכח יראה שמתוך שמגיע ליראת ה' הראויה מקבל אדנותו ית' על עצמו. והקב"ה נתן ליהודי את אלו התקופות הקדושות בשנה, תקופת ניסן ותקופת תשרי, שבהם יוכל להגיע הן מתוך יראה והן מתוך אהבה לקבל אדנותו ית"ש. וזה תכלית עבודת ה', להגיע לאהבה ויראה שהן המדרגות הגבוהות ביותר מכל התורה כולה.